

Ympäristökonfliktien aallot

LEHTINEN, Ari & RANNIKKO, Pertti (toim.). Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto. Gaudeamus 1994.

Suomessa käytiin 1990-luvun taitteissa useita paikallisia kistoja metsien suojelusta, kaupunkitilasta ja saastumisen vaikutuksista. Useat niistä, kuten Kolin ja Talaskankaan suojeluhankkeet ja Tampellan rakennushankkeet Tampereella, nousivat myös valtakunnalliseen julkisuuteen. Ari Lehtisen ja Pertti Rannikon toimittama kirja antaa läpielekkauksen tästä "ympäristökamppailujen uudesta aallosta".

Ympäristökonfliktien uutta kukoituskautta Rannikko pitää nimenomaan suomalaisena ilmiönä. Tämä pätee ainakin metsäkonflikteihin: suomalainen metsäteollisuus ja metsäalan organisaatiot heräsivät ympäristönsuojelijoiden haasteeseen Suomessa myöhemmin kuin muualla, mikä loi edellytykset konflikteille.

Toinen selkeä muutos on se, että uusissa kistoissa suojelijat pärjäsivät selvästi paremmin kuin aikaisemmin. Yhtenä selityksenä Rannikko näkee sen, että luonnonsuojelijat osasivat käyttää julkisuutta ja medioita paremmin kuin vastustajansa. Päätöksentekijät joutuivat reagoimaan "julkiseen mielipiteeseen".

Verratessaan näitä konflikteja kymmenen vuotta aikaisempaan ympäristöliikkeen kukoituskauteen, Pertti Rannikko päätelee, että uudet kiistat koskevat aikaisempaa enemmän alkuperäisen luonnon suojelua ja kansallisia kulttuuriarvoja kuin esimerkiksi saastumista. Tämän kehityksen hän liittää uusliberalismin ja arvokonservatismiin nousuun.

Rannikon väite uuden ympäristöliikkeen konservatiivisuudesta tuntuu aluksi osuvalla, mutta kirjan tapaustutkimuksia lukiessa se muuttuu vähemmän itsestäänselväksi. Itse asiassa useimmat tutkituista konflikteista koskevat paikallista poliittista ja taloudellista päätöksentekoa. Myös Talaskankaan suojelijoiden motiveja tutkineet Hannele Nykänen ja Timo Järviö korostavat, että suojelijat näkivät ym-

päristöongelmat selkeästi yhteiskunnallisina ongelmina. Muutos saasteiden vastustamisesta "alkuperäisen luonnon" suojeluun ei siis suoraviivaisesti merkitse yhteiskunnallisuuden tai poliittisuuden vähentymistä. Lisäksi konservatiivisuuden ja radikaalisuuden erottelu on muuttunut ongelmalliseksi. Selvin muutos on ehkä siinä, että 1990-luvun taitteen konfliktit olivat selkeämmin paikallisia, eivätkä synnyttäneet sellaista valtakunnallista poliittista liikehdintää kuten Kojärvi aikanaan.

Rannikon toteamus, että "teollisuuden saastepäästöihin ei reagoita yhtä laajasti kuin aikaisemmin" koskee tutkittuja paikallisia ympäristökonflikteja, mutta tuntuu oudolta, jos ajattelemme sitä, miten ympäristökysymyksiä puhuttiin suomalaisissa medioissa 1980-luvun jälkipuoliskolla. Tässä keskustelussa saasteiden uhka oli varsin hallitseva. Tyypiesimerkki on laaja keskustelu Lapin metsätuhoista, jossa keskityttiin 1990-luvun taitteessa lähes yksinomaan saasteisiin. Se synnytti myös paikallista ympäristöliikkeitä (*Seis Kuolan päästöille* -liike), joka ei kuitenkaan noussut kovin laajaksi. Tässä mielessä se kertoo siitä, että ympäristökamppailu on siirtynyt kansalaistoiminnasta muille areenoille kuten medioihin.

Tapaustutkimusten ongelmana on, että niistä useat jäävät tapahtumien kuvailuksi, jota täydennetään joillakin rakenteellisilla selityksillä. Useat niistä antavat kiinnostavaa tietoa toimijoista ja heidän motiiveistaan, mutta niistä puuttuu dynaaminen ote, konfliktien tutkiminen nimenomaan konflikteina. Se edellyttäisi tapahtumien kulun, strategisten tapahtumien ja tekijöiden sekä kiistan osapuolten argumentaation selkeää jäsenystä ja analyysia. Tämä on tietysti myös kirjoittamisen ongelma: lyhyt artikkeli vaatii selkeää näkökulmaa ja jäsenystä sekä tiivistä esitystapaa. Postiivista on se, että kirjoittajat ovat vältäneet houkutuksen redusoida tutkimansa tapaukset johonkin yleiseen sosiologiseen malliin tai teoriaan.

Useimmissa artikkeleissa ei kovin systemaattisesti eritellä sitä, miten konflikteja käydään eri areenoilla ja miten ne muuntuvat eri areenoilla kuten oikeudessa, politiikan eri areenoilla, kansalaisyhteiskunnassa, medioissa jne. Medioiden roolin erittely tutkimuksissa jää yllättävän vähäiseksi, vaikka useat niistä

käsittävät media-aineistoista.

Parhaiten onnistuu Esa Kontinen, jonka aiheena on yksi vähiten tunnettu kiista, kansalaisaktiivisuuden nousu Säynätsalossa. Kontinen osoittaa, miten erilaiset pienet asiat kuten kevyen liikenteen väylän puuttuminen ja virkistysalueen kaavamuutos saavat kansalaisten mielen täyttymään. He nousevat vastustamaan paikallista kunnallista byrokratiaa. Tämän hän kytkee kiinnostavasti patruunavaltaisen teollisuusyhteyksien muuttumiseen korporatiiviseksi byrokratiaksi, jonka vallankäyttöä koulutettu keskioukka nousi vastustamaan.

Hannele Nykänen ja Timo Järviö tekevät kiinnostavia huomioita Talaskankaan suojelijoiden erilaisista motiiveista ja toimintatavoista. Sarianne Tikkanen viittaa tärkeään kysymykseen tutkimuksen ja medioiden roolista kansalaisten reagoinnissa Nesteen päästöjen ympäristöhaittoihin Porvoon seudulla. Uimaharjun sellutehtaan ympärillä käytyjä konflikteja tutkinut Jarmo Kortelainen pohdii lupamenettelyn vallankäyttöä, Anu Lehtola samaa tapausta metsätalouden vallan näkökulmasta.

Johdannossaan Rannikko viittää mielenkiintoisen kysymyksen "miksi Suomessa syntyi ympäristökamppailujen aalto, jollaista ei juuri muissa Länsi-Euroopan maissa 1990-luvulla esiintynyt?" Vastaukset jäävät vielä alustaviksi. Yksi ongelma on se, että kirjasta puuttuu varsinainen yhteenveto, joka tiivistäisi tapaustutkimusten annin.

Ari Lehtinen virittelee jälkisanoinaan monia kiinnostavia haasteita tulevalle tutkimukselle, jotka jäävät kuitenkin kokooman suhteen vähän irrallisiksi ja yleisiksi.

Voikinkysyä, oikeuttavatko tutkitut tapaukset puhumaan, jostakin 'uudesta aallosta' vai ovatko ne tavanomaisempaa liikehdintää aaltoilua. Kysymykseen vastaaminen vaatisia selvempiä kytkentöjä kansainväliseen kehitykseen ja tutkimukseen sekä niihin julkisuuden muutoksiin, joita Suomessa esimerkiksi Pertti Suhonen on tutkinut.

Kokoeimassa muutamia tutkijain, esimerkiksi Kontinen ja Tapio Litmanen viittaavat kiinnostavasti keskiluokan liikehdintään ja kytkävät tämän havainnon kansainväliseen tutkimukseen. Litmanen tutkimien ydinjätteiden vastustajien "tyypillinen aktiivisti oli keski-ikäinen opettaja". Tästä suunnasta olisi voinut kehittää yleis-

sempiä tulkintoja liikkeiden mobilisaatiosta.

Rannikon ennustus siitä, että ”metsien suo-
jeluva koskeva kiihkein taisteluvaihe lieenee kui-
tenkin jo Suomessakin oh” näyttää tämän
päivän valossa ennenaikaiselta. Viime vuosien
uusi piire kirjassa tutkittuihin metsäkonflikteihin
verrattuna on myös niiden kansainvälinen ulot-
tuvuus. Itse asiassa suomalainen metsäteolli-
suus heräsi ympäristöasioihin varsinaisesti
vasta kun konflikteista tuli kansainvälisiä ja ne
alkoivat haitata suomalaisen metsätalouden
imagoa ja toimintaedellytyksiä.

Toisessa ennustuksessaan Rannikko on
varmaan oikeassa: ympäristökonfliktit jatku-
vat, vaikka ne ehkä muuttuvatkin julkisista
spektaakkeleista arkipäiväisemmiksi. Yksi syy
on ympäristövaikutusten arviointia koskeva
laki, joka antaa konflikteille institutionalisoidun
muodon. Ympäristökonfliktien tutkijoille riittää
vielä töitä.

Esa Väliverronen

Vastaanotosta vaiheittain

Vastaanottotutkimus oli pääteemana helmi-
kuisilla Elokuva- ja tv-tutkimuksen päivillä, jotka
tänä vuonna pidettiin Turussa. Joka toinen vuo-
si järjestettävän viikonlopputapahtuman taka-
na on Suomen elokuvatutkimuksen seura
(SETS ry). Vastaanoton, tai pikemminkin rese-
ption ja mediayleisöjen tutkimus on alue, joka
kulttuurintutkimuksen näkökulmien myötä on
noussut keskeiseksi niin sosiaalitutkimuksen,
tiedotustutkimuksen kuin elokuvatutkimuk-
senkin kentällä. Montitieteisyys näkyi myös Tu-
russa.

Seminaarin ulkomaiset vieraat — Jackie
Stacey ja Annette Kuhn — ovat viime vuosina
keskittyneet tulkitsemaan toinen 1930 ja toinen
40-50-luvun elokuvan sosiaalishistoriallista
merkitystä brittinaisille. Myös Stacey ja Kuhn
edustama tutkimussuunta pohtii reseptiota —

ikäänkuin menneessä aikamuodossa. Pää-
teeman käsittely aloitettiin kuitenkin yleisem-
mältä tasolta dosentti Pertti Alasuutarin kat-
sauksella reseptiotutkimuksen ja ”yleisöjen et-
nografin” kehitysvaiheisiin, mikä sopikin hyvin
päivien avaukseksi.

Alasuutari jakoi alueen tutkimuksen kolmeen
vaiheeseen tai sukupolveen. Ensimmäinen rese-
ptiotutkimuksen sukupolvi tukeutui Stuart
Hallin artikkeliin *Encoding Decoding* (1973),
joka semioottisen painotuksensa avulla käänsi
näkemystä passiivisesta vastaanotosta aktiivi-
seen tulkintaan. Morleyn klassinen *Nationwide*
tutkimus (1980) oli Hallin mallin käytännöllinen
illustraatio.

Toinen sukupolvi siirsi huomiota ohjelmista
tehtävistä tulkinnoista ”tulkitseviin yhteisöihin”
— sosiaalisten ryhmien jokapäiväiseen elä-
mään ja ohjelmien/mediumien merkitykseen
siinä. Korventonaalisen politiikan sijaan paino-
tettiin ”identiteettien politiikkaa” ja sukupolveen
liittyviä kysymyksiä. Tätä vaihetta luonnehtii kä-
site ”etnografinen käänne”.

Toisen vaiheen tutkimusta on kuitenkin kri-
tisoitu siitä, että pieniyhteisöjen ”kentätutkimus”
alkoi sosiaalisten yhteisöjen roolia tutkiessaan
kadottaa näköpiiristään kokonaan median si-
säntöjen aktiivisen merkityksen. Samoin
Alasuutari huomautti, että mediatutkimus hyp-
päsi kentätutkimukseen vaiheessa, jolloin ant-
ropologiassa jo yleisesti pyrittiin kiistämään
koko kentän käsitteen relevanssi (post)moder-
neja yhteiskuntia tutkiessaan. Alasuutari koros-
ti, että osallistuvan havainnoinnin sijaan etno-
grafi voi tehdä kentätutkimusta myös tutkies-
saan arkistoja ja tilastoja tai mitä tahansa yh-
teisöä koskevia tietoja.

Juuri reseptiotutkimuksen toisen sukupol-
ven kritiikin kautta on aukeamassa tie kohti
kolmatta sukupolvea. Alasuutari itse haluaa
luonnollisesti viitoittaa tätä tietä.

Kolmas sukupolvi palauttaa huomionsa oh-
jelmiin ja ohjelmistoihin — eristettyinä tekstei-
nä vaan arkielämään vaikuttavina elementte-
inä. Myös tässä vaiheessa voi tutkia pienyh-
teisöjä, mutta ne pyritään näkemään osana
laajempaa yhteiskunnallista rakennetta, ja me-
diakulttuuria, joka jäsentää todellisuutta ja ihmisi-
ä tuon mediatodellisuuden yleisöiksi. Alasuu-
tari painotti sosiologista ja kriittistä otetta.

Alasuutarin hahmotus, joka muistutti len An-

gin *Desperately Seeking Audience* -teoksen
poinnteja, herätti yleistä myöntyvää mutinaa.
Erityisesti innostui nykyään Vaasan yliopistos-
sa vaikuttava Tarmo Malmberg, joka havaitsi
reseptiotutkimuksen ”kolmannen sukupolven”
sosiologisen painotuksen myötäilevän Frank-
furtin kriittisen koulukunnan vuosikymmenien
takaisia teesejä. Eikä Tarmo kai ihan väärässä
olekaan, näinhän se heiluri taas heilahtaa ...

Alasuutarin esitelmä muuten perustui hä-
nen Sagelle suunnittelemansa toimitetun jul-
kaisun johdantolukuun. Eli perästä vielä kuulu-
nee.

Warwickin yliopistosta tulleen Jackie Sta-
ceyn aihe ”*Cinema History and Popular Mem-
ory*” kuvasi hänen tutkimushankettaan, jos-
sa selvitettiin Hollywoodin naistähtien merkitys-
tä brittiläisille naisille 1940- ja 50-luvulla. Lehti-
ilmoitusten avulla löydetty naisten joukko on
muisteluttensa kautta tuottanut mielenkiintois-
ta kuvaa toisaalta sodanjälkeisen ajan naisten
asemasta, elokuvateattereiden ylellisyydestä
vapauden linnakkeena ja naistähtien kyvystä
suunnata muistelijoiden omaa elämää eteen-
päin. Staceyä kiinnostuneille voi suositella
hänen teostaan *Star Gazing*.

Annette Kuhn (Glasgow'n yliopisto) on puo-
lestaan hankin hypähtänyt psykosemioottisista
syövereistä elokuvan sosiaalishistorian pariin.
Hän tutkii Britannian 30-luvun elokuvakulttuuria
varsin monien lähteiden kautta, mutta hänen-
kin kohteensa tarkentuu erityisesti ajan nais-
kulttuurin ja elokuvakulttuurin yhteyteen. Ta-
paustutkimuksena Kuhnilla on Dianna Durbin
ja hän tähtihahmoonsa kytkettyvä ihailijakult-
tuuri. *DD on Universal Studion* ”unohdettu täht-
ti”, joka erityisesti tuntuu välittäneen brittinaisille
energisyysyttä ja rohkeutta voimalla joka vieläkin
muistetaan.

Neljäntenä luennoitsijana päivillä oli Tukhol-
man yliopiston Jan Olsson, jonka pitkä, mutta
sitäkin uuvuttavampi esitys kuvasi ruotsalaisen
elokuvansensuurin vaihetta.

Kuten usein oli näidenkin tutkimuspäivien
anti pitkälti työryhmissä ja niiden vapautunees-
sa keskustelussa. Ryhmät oli luokiteltu kol-
meen: vastaanottotutkimus, sosiaalinen suku-
puoli sekä elokuvan ja television historia. Esi-
telmiä pidettiin kaikkiaan parikymmentä akse-
lilla Helsinki-Tampere-Jyväskylä- Oulu, minkä
pohjalta voi todeta alan tutkimusperinteen mo-